

ЧЕРНИШ

Оксана

Олександрівна,

канд. іст. наук,
завідувач сектору
наукознавства

Центру історії аграрної
науки

ДНСГБ НААН
(м. Київ)

КІРПАЛЬ

Зінаїда Петрівна,

кандидат економічних
наук,

старший науковий
співробітник

провідний науковий
співробітник

сектору наукознавства
Центру історії аграрної

науки
ДНСГБ НААН
(м. Київ)

БІЛОЦЕРКІВСЬКА

Алла Сергіївна,

канд. іст. наук,
старший науковий
співробітник

сектору наукознавства
Центру історії аграрної
науки

ДНСГБ НААН
(м. Київ)

ТОВМАЧЕНКО

Василь

Миколайович,

кандидат хімічних
наук,

провідний науковий
співробітник

сектору наукознавства
Центру історії аграрної
науки

ДНСГБ НААН
(м. Київ)

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті висвітлено сторінки історії створення та науково-організаційної діяльності Київського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості.

В статье отражены страницы истории создания и научно-организаторской деятельности Киевского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности.

The article reflects the history of creation and scientific and organizational activities of the Kiev Society of Agriculture and the agricultural industry.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існування сільськогосподарських товариств наприкінці XIX століття в Російській імперії відіграло значну роль і сприяло розвитку вітчизняної аграрної науки та освіти. Досить відомим у той час було Київське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (КТСГ).

Аналіз останніх досліджень. Сучасні дослідники історії науки та техніки В. А. Вергунов, В. П. Баран, Н. І. Шуфрич, О. О. Завальнюк, Н. Г. Чайка присвятили свої окремі праці вивченню деяких аспектів діяльності Товариства [1].

Мета даної статті полягає у висвітленні процесу створення Київського сільськогосподарського товариства та сільськогосподарської промисловості, а також початкового етапу його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Згідно архівних даних Центрального державного історичного архіву України (м. Київ) КТСГ було створене в 1876 році з метою сприяння розвитку усіх галузей сільського господарства в поміщицьких маєтках Київської губернії. Товариство діяло понад 40 років включно до 1919 року [2]. Воно мало таку внутрішню організаційну структуру (рис. 1):

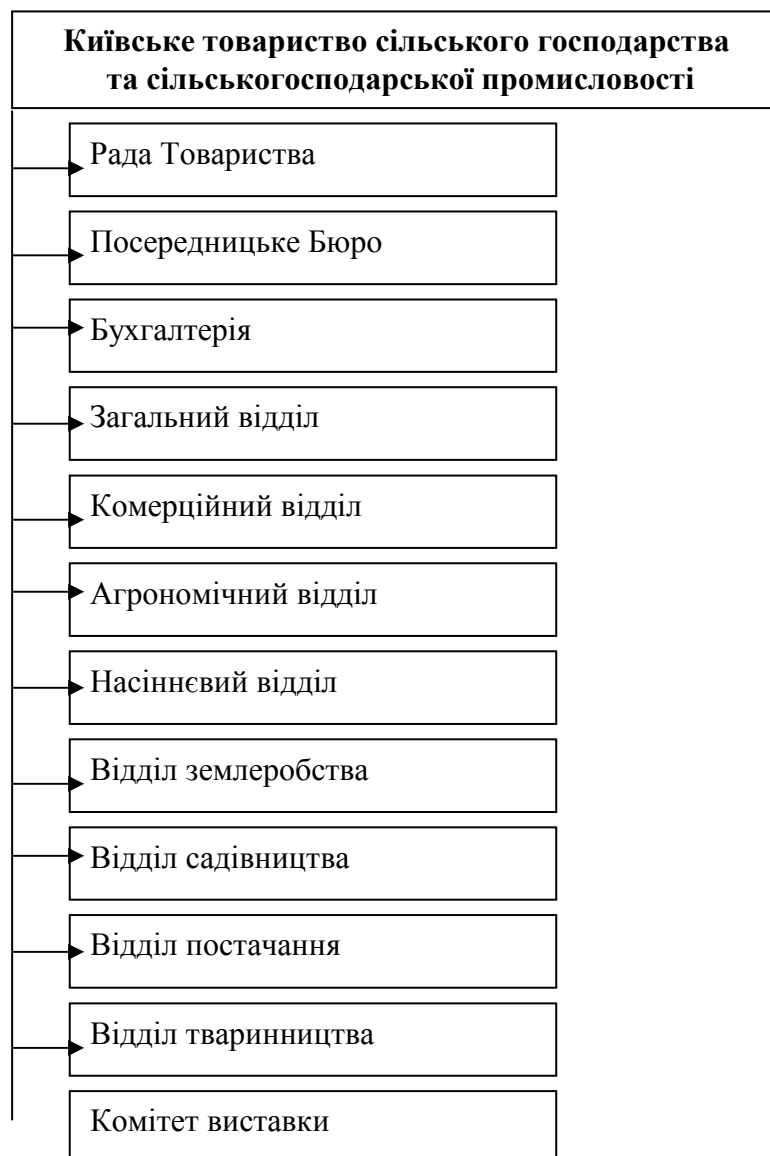

Рис. 1. Організаційна структура Київського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості

Як бачимо з рис. 1, до структури Товариства входили: Рада, яка була головним керівничим органом, Посередницьке бюро, бухгалтерія, Комітет виставки та 8 відділів, що працювали за різними напрямками сільського господарства.

Уже в перші роки свого існування Товариство розгорнуло широку діяльність. Так, у 1882 році ним було влаштовано в Києві перший за своєю значимістю конкурс зерноочисних машин, в 1884 – конкурс знарядь для обробки цукрового буряку. У 1888 році КТСГ організувало першу виставку спеціальних культур: хмелярства, плодівництва, городництва, тютюнництва, бджільництва, шовківництва, молочних продуктів і т. ін [3].

Київське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості одним із перших серед подібних товариств у Південно-Західному регіоні організувало проведення сільськогосподарських курсів. Проведенням п'ятимісячних курсів планувалося таким чином відзначити 25-річний ювілей Товариства. Відкриття курсів відбулося 15 жовтня 1901 року [4]. Очолювали Раду курсів професори КПІ М. І. Коновалов (1901–1903 рр.), А. В. Ключарьов (1904–1912 рр.), з 1913 року – голова КТСГ Ю. Л. Давидов.

На курсах професори та викладачі Київського політехнічного інституту викладали хімію, фізику, ботаніку, зоологію, метеорологію, загальне і часткове землеробство, організацію господарств, тваринництво, сільськогосподарські машини і знаряддя, садівництво, прикладну ентомологію. Головним завданням курсів було надання теоретичного обґрунтування технічних прийомів сільського господарства. На курси запрошували переважно працівників, пов'язаних з практичною діяльністю в галузі сільського господарства. При цьому передбачалось, в першу чергу, ввести викладання спеціальних предметів, а також проводити практичні заняття з питань сільськогосподарського машинознавства на станції по випробуванні землеробних машин і знарядь при Київському політехнічному інституті, а також по садівництву і геодезії.

20, 22, 24 лютого і 5 травня 1907 року в Київському товаристві сільського господарства і сільськогосподарської промисловості проходили загальні збори. Головував на них князь Н. В. Рєпнін. На зборах заслуховувалася доповідь С. Л. Франкфурта на тему «Роль і значення азоту в цукрових господарствах». У даній доповіді наголошувалось, що для одержання наукових висновків або результатів необхідно проводити польові дослідження. Також була заслухана доповідь А. К. Рженецького «Про вивіз фосфоритів за кордон». Фосфорити, на думку доповідача, були одними із найважливіших у сільському господарстві для того часу. Доповідач В. І. Поспелов виступив із доповіддю «Про шкідників озимих посівів і заходи боротьби з ними». У цій доповіді висвітлювалося питання про розповсюдження шкідників озимих культур в Київській губернії і заходи боротьби з ними. У доповіді С. В. Країнського прозвучала пропозиція відкрити в Києві школу садівництва та городництва. Відповідно до статуту школа садівництва та городництва, мала створюватись для розповсюдження проведення практичних занять з питань садівництва і городництва. Курс навчання у школі становив три роки. Школа була підпорядкована Управлінню землеустрою і землеробства. У школу приймалися учні усіх соціальних груп віком від 14 до 18 років, які здібні були проводити всі практичні роботи, передбачені курсом навчання. Вимоги для них були: знання загальноосвітніх предметів обсягом курсу однокласних народних училищ. Навчалися у школі безкоштовно. Утримання учнів з врахуванням спецодягу становило 120 крб., без врахування вартості спецодягу – 84 крб. Загальна кількість набору – 75 осіб.

Крім цього, Київське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості займалося видавничою діяльністю. Його друкованим органом був журнал «Земледелие», присвячений науковим і практичним питанням сільського господарства, а також питанням, що стосувалися суспільного і політичного життя. В журналі друкувалися статті з усіх галузей сільськогосподарської економіки, фінансів тощо. В подальшому планувалося друкувати окремі праці по різних галузях сільського господарства. В журналі розміщувалися огляди іноземної економічної

літератури, звіти про діяльність товариства і його галузей, земська хроніка, листи із-за кордону, від власних кореспондентів, кореспондентів по Росії, бібліографія, запитання та відповіді, телеграми про ціни на хліб тощо. В журналі публікувались наукові статті працівників Київського університету св. Володимира і Київського політехнічного інституту, а також представників земських і дослідних установ сільськогосподарських учбових закладів тощо.

Цікавим є те, що на сторінках журналу «Земледелие» КТСТ друкувало інформацію про майбутні наукові заходи державної ваги. Так, для прикладу приводимо дані про організацію в Санкт-Петербурзі I Всеросійського з'їзду з меліораційної справи. Як бачимо, уже в той час проблема меліорації набула актуальності. Ініціаторами з'їзду в 1907–1908 роках виступили інженер шляхів сполучення Б. П. Жерве та Н. В. Шапошніков. Програми, що впливали в той час на меліоровані землі були без технічних прийомів і результатів попередніх наукових дослідів і не могли сприяти досягненню бажаних результатів у виробництві. Пропозиції по створенню та організації з'їзду були направлені в Головне управління землеустрою головуєчому Гідрологічного комітету С. Ю. Раунеру для спільної праці з Б. П. Жерве і Н. В. Шапошнікова для підготовки робіт, обговорення програми з'їзду і Міжнародної виставки. При цьому передбачалося, що програма I Всеросійського з'їзду з меліораційної справи і Міжнародної виставки та всі подробиці по їх організації будуть затверджені в установах Головного управління землеустрою і землеробства, Гідрологічного комітету. Планувалося запросити представників від земських та міських управ, дійсних членів сільськогосподарських товариств і установ, техніків різних спеціальностей, землевласників, працівників водної справи та представників і членів установ, які займаються покращенням земель і використанням водних ресурсів.

На з'їзді передбачалось обговорювати питання, які були поділені на два напрями: 1) технічний (зрошення, обводнення, регулювання стоку атмосферних опадів, штучне зрошення, використання зрошуваних земель, водозабезпечення сіл, заплавів, осушення боліт, зволжених місць, використання осушених

угідь, %								
	Зрошені землі							
Усього земель	2598	2580	2402	2192	2180	2177	2177	2176
у т.ч. землі сільськогосподарських підприємств	2598	2554	2198	1737	1586	1654	1641	1613
Частка зрошуваних земель у площі сільськогосподарських угідь, %	6,2	6,2	5,7	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2

Підсумовуючи слід сказати, що за родом своєї діяльності Київське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості відіграло важливу роль, частково відповідну сучасній галузевій академічній установі, виконуючи функції накопичення світового досвіду, набуття та поширення сільськогосподарських знань в Південно-Західному краї.

Список використаної літератури

1. *Вергунов В. А.* Перші кроки на шляху до інституту. (До 100-річчя заснування Інституту землеробства Української академії аграрних наук) / В. А. Вергунов, В. П. Баран // Зб. наук. праць Ордена Трудового Червоного Прапора Ін-ту землеробства УААН. – К. : Нора-прінт, 2000. – Вип. 3–4. – С. 121–127; *Баран В. П.* Дещо з історії забутого товариства / В. П. Баран // Бюлетень ЦНСГБ УААН. – К., 2001. – Вип. 2 (2). – С. 86–90; *Шуфрич Н.* Загальна характеристика членського складу Київського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості / Н. Шуфрич // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – 2003. – Вип. 11. – С. 238–244; *Шуфрич Н.* Аграрно-наукова діяльність Київського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості / Н. Шуфрич // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – 2003. – Вип. 13. – С. 237–243; *Шуфрич Н.* Освітня діяльність Київського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості / Н. Шуфрич // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – 2004. – Вип. 14. – С. 226–230; *Чайка Н. Г.* Передумови створення Київського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості / Н. Г. Чайка // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 204–207.

2. ЦДАК України, ф. 731, оп. 1, опис фонду (1888–1918). – арк. 1.

3. ЦДАК України, ф. 442, оп. 650, спр. 23, арк. 268–321.

4. *Шуфрич Н.* Освітня діяльність Київського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості / Н. Шуфрич // Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – 2004. – Вип. 14. – С. 239–240.

5. *Сільське господарство України*: стат. зб. / ред. Ю. М. Остапчук. – 2008. – С. 65, 67.